

Suur ja väike algustäht ning pealkirjad

Hans Jürman

raamatukogutöötaja

Kõige uuem eesti õigekirjutus, Mati Ereli, Tiiu Ereli ja Kristiina Rossi „Eesti keele käsiraamat” (Tallinn, 2000) õpetab lk 64–66 algustähtede ortograafia kohta, et 1) teose- ja sarjapealkirjad kirjutatakse esisuurtähega ja 2) perioodikaväljaannete nimed kirjutatakse läbiva suurtähega. Teksti sees käivad esimesed jutumärkides, teised võivad olla ilma.

Neid reegleid tuleb tunda, et ei tehtaks vigu kirjutamisel. Väga sageli on ju väljaande kaanel jm pealkiri tervenisti trükitud suurtähtedega, tänapäeval vahel ka (küllap kujunduse või reklaami pärast) üleni väiketähtedega või hoopis segi – KesKus, TerviSeks.

Nimetatud ortograafiareeglid kõnelevad perioodikaväljaandena ainult ajakirjadest ja ajalehtedest ning on osutatud ka analoogilistele väljaannetele, mida oma olemuse järgi saab tinglikult lugeda ajakirjaks või ajaleheks. Viimaste perioodilisus ei ole nii range, kuid kujundus on sarnane. Siia kuuluvad näiteks bülletäänid, infolehed, kooli-ajakirjad jm, ka Riigi Teataja ja Riigi Teataja Lisa.

Bibliograafide silmis on perioodikaväljaande mõiste läinud laiemaks kui ainult ajaleht ja ajakiri. Sarja ehk seeriat (inglise *series*; prantsuse *série*; saksa *Folge*, *Reihe*, *Serie*; soome *sarja*; vene *серия*) ei loe vist keegi perioodikaväljaandeks ega eksita sarja nime kirjutamisel – see on esisuurtähega (ja tekstis jutumärkides). Kuid hulk trükitut on koondatav jätkväljaande mõiste alla (inglise *continuation*, *continued publication*; prantsuse *édition en suite*; saksa *fortlaufende Veröffentlichung*, *Fortsetzungswerk*; soome *jatkojulkaisu*; vene *продолжающее издание*). Nende anded (vihikud) on omavahel nummerdatud, kuid ilmumine ei ole regulaarne.

Mingist ebamäärasest perioodilisusest saab kõnelda aastaraamatute, kalendrite, ülevaadete, aruannete, protokollide jm puhul. Kui aga võtta kätte ülikooli või teadusasutuse toimetised, ühingu või organisatsiooni albumid jne, siis neil on küll nummerdus, kuid ei mingit perioodilisust. Pealegi, selliste toimetiste, tööde, albumite jne hulgas on vihikuid (raamatuid), mis on omaette pealkirjaga artiklikogumikud või koguni autori üksikteosed. Kuid nad on lülitatud nummerdusse (nagu nummerdatud sarja puhul).

Tekib uus probleem: kus on piir sarja ja jätkväljaande vahel? Nummerdus ei tee väljaannet perioodikaväljaandeks. Kas Ilmamaa väljaantud „Eesti mõttelugu” oma köidetega eri autoreilt on perioodikaväljaanne? Aga numbrid on ka A. H. Tammsaare „Tõe ja õiguse” viiel köitel ja Jaan Krossi „Kogutud teoseil”! Mis on „Eesti entsüklopeedia”? Tiitellehel on ortograafiareeglite vastu läbiva suurtähega „Eesti Entsüklopeedia”! Iseasi on lühend EE.

Vahest on nii, et ülevaateis, statistikas jm võib jätkväljaandeid nimetada ka perioodikaks, kui nad on saanud tunnuse ISSN, kuid see ei tähenda, et neid tuleks ka kirjutada perioodikaväljaannete reegli järgi, s.o läbiva suurtähega. Õigekirjutusreeglid ütlevad ju üsna selgesti, et läbiv suurtäht on ajakirjade ja ajalehtede nimedel: Pärnu Postimees, Eesti Päevaleht, Meie Maa, Virumaa Teataja, Eesti Loodus, Teater. Muusika. Kino, Keel ja Kirjandus, Pere ja Kodu.

Jätkväljaannetel, kui nad on nimetatud väljaandja ja trükiseliigi järgi, ei ole nime. Seega pole nende puhul põhjust ega tavagi kirjutada suure tähega muud kui ainult väljaandja asutuse nimetus: Emakeele Seltsi aastaraamat, Tartu Tähetorni kalender, Tartu Ülikooli toimetised, Eesti Üliõpilaste Seltsi album, Tallinna Pedagoogikaülikooli toimetised, Tartu Ülikooli Raamatukogu töid. Trükise laadi näitavad *aastaraamat, album, kalender, toimetised* jm on õige kirjutada väikese tähega. Kui jätkväljaandel on aga pealkiri, tuleks ka kirjutada pealkirjareegli järgi, s.o esisuurtähega ja jutumärkides: „Abiks loodusvaatlejale”, „Astroloogiline abimees”, „Ehitaja raamatukogu”, „Maksud ja maksed”, „Tallinn arvudes”, „Töid ajaloo alalt”. Õigekeelsusreeglite vastu on kirjutusviis: Abiks Loodusvaatlejale, Astroloogiline Abimees, Ehitaja Raamatukogu, Maksud ja Maksed, Tallinn Arvudes, Töid Ajaloo Alalt.

Kokkuvõtteks. Teoste, raamatute, sarjade jm väljaannete pealkirjad kirjutatakse jutumärkides esisuurtähega, kuid ajalehtede ja ajakirjade omad läbiva suurtähega ja ilma jutumärkideta.